

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.977

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-1>**Заяць О. І.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9904-8706>

Zayats Olena

Uzhorod National University

ВПЛИВ ВСТУПУ КРАЇНИ ДО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ НА ЇЇ КОНКУРЕНТНУ СИЛУ

У статті досліджується процес приєднання країни до міжнародних інтеграційних об'єднань та наголошується на тому, що країни під час вступу опираються або на мегатренди (глобалізація, інтеграція і демократизація), або на «контртенди» (ізоляціонізм, дезінтеграція і дедемократизація). Зазначено, що складна діалектика мегатрендів сучасного світового господарства ускладнює позиціонування країни на міжнародній арені, а формування і послідовне ускладнення трансрегіональної архітектури світогосподарських зв'язків зумовили необхідність комплексного осмислення феномена нароцнення країнами-учасницями їхньої конкурентної сили. Розглянуто форми, з якими стикаються країни у ході імплементації у систему міжрегіональних зв'язків: лідерство (міжнародне інтеграційне об'єднання, яке формує правила і траєкторії міжрегіональних зв'язків); емуляція («імпорт» моделі іншої регіональної групи у процесі взаємодії); кооперація (надання будь-якого виду допомоги або сприяння у ході міжрегіонального співробітництва); обмін (лібералізація торгово-економічного співробітництва). Ідентифіковано чинники, які визначають «мультиплексність світового господарства». Визначено спектр показників для оцінки ефективності впливу вступу держави у міждержавне інтеграційне об'єднання на його глобальну конкурентну силу. Виокремлено ефекти міжнародної економічної інтеграції, що впливають на глобальну конкурентну силу країни – потенційного члена міжнародного інтеграційного об'єднання.

Ключові слова: міжнародне інтеграційне об'єднання, конкурентна сила, регіоналізація, інтеграція, дезінтеграція.

THE IMPACT OF A COUNTRY'S ACCESSION TO AN INTEGRATION GROUPING ON ITS COMPETITIVE FORCE

The article examines the process of a country's accession to international integration groupings. It emphasizes that upon accession countries rely on either megatrends (globalization, integration and democratization) or "countertrends" (isolationism, disintegration and de-democratization). It is noted that the complex dialectic of megatrends of today's world economy adds to the complexity of the country's positioning in the international arena. The establishment and consistent complication of the transregional architecture of world economic relations has underlined the urgency of a comprehensive understanding of the phenomenon of building up the Member States' competitive force. The paper considers the forms that countries face during the implementation into the interregional relations system: leadership (international integration grouping that forms the rules and paths of interregional relations); emulation ("import" of a model of another regional group in the process of interaction); cooperation (providing any aid or assistance in the interregional cooperation); exchange (liberalization of trade and economic cooperation). The article identifies the factors determining the "multiplexity of the world economy". A number of indicators for assessing the effectiveness of the county's accession to the interstate integration grouping on its global competitive force has been determined. The effects of international economic integration that affect the global competitive force of a potential Member State of an international integration grouping have been highlighted: the establishment of a single market, reduction of trade-related costs, redistribution of trade flows, changing the volume and structure of international trade (within the grouping and with third countries); redistribution of investment flows and enhancing international investment; strengthening the international division of labor, structural and technological changes in the manufacturing sector; the price level change and transforming pricing mechanisms, change in the volume and structure of consumption, establishment of a new competitive environment, liberalization of entry into industry markets; changes in employment and wages, education and health systems; implementation of the agreed economic policy, changing the model and quality of state regulation and political strategy of the country.

Keywords: international integration grouping, competitive force, regionalization, integration, disintegration.

JEL classification: F0, F1, F2, F3, F4, F5, F6

Постановка проблеми. Посилення регіоналізації світової економіки, її диференціація за рівнями міжнародної взаємодії та глобального управління,

об'єднання традиційних регіонів у макрорегіональні комплекси і формування трансрегіональних союзів неоднозначно впливають на формування економіч-

ного потенціалу окремих країн-акторів, залучених у ці процеси. Складна діалектика мегатрендів сучасного світового господарства – глобалізації, фрагментації, відкритого регіоналізму та ізоляціонізму, інтеграції і дезінтеграції – ускладнює позиціонування країни. Окрім того, асиметрія міжнародних інтеграційних процесів в умовах формування функціональних регіонів різного типу вимагає організаційного оформлення інститутів ефективного державного управління (*good governance*), системи правових норм і правил (*acquis communautaire*) на основі економічних і торговельних інтересів [1, с. 56–57], тому формування і послідовне ускладнення трансрегіональної архітектури світогосподарських зв'язків зумовлюють необхідність не лише якісного емпіричного аналізу діяльності країн – потенційних членів міжнародних інтеграційних об'єднань (МІО), а й комплексного осмислення феномена нарощення ними конкурентної сили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу вступу країни до міжнародного інтеграційного об'єднання займалися багато науковців, серед яких – Т. Борзел [1], Дж. Гардіні і А. Маламуд [2], А. Воскресенський [3], А. Ачаруа [4], М. Грегорі [5], Р. Пієрмартіні і Р. Тех [6], А. Дур [7].

Мета статті полягає в аналізі впливу вступу країни до міжнародного інтеграційного об'єднання на її конкурентну силу.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах практично жодна країна не може ефективно розвиватися без взаємодії з іншими державами, не об'єднуючись на загальних принципах власних політичних, економічних, геополітичних або гео економічних інтересів і не створюючи різні за суттю та формами інтеграційні угруповання (їх сьогодні понад 50). Однак якщо теорія етапів інтеграційної взаємодії відображає лише один із боків інтеграційного співробітництва країни (ступінь лібералізації і гармонізації законодавства, тобто рівень свободи економічної взаємодії визначається зняттям бар'єрів і обмежень), то перехід від одного етапу інтеграції до іншого припускає подальшу лібералізацію економічного співробітництва на основі результатів, досягнутих на попередньому етапі. При цьому забезпечення певного ступеня лібералізації й гармонізації законодавства – це не самоціль, а засіб для досягнення цілей інтеграційного співробітництва.

Отже, перш ніж перейти до створення будь-яких умов, необхідно, по-перше, визначити мету інтеграційного співробітництва країни-учасниці, а далі – напрями його реалізації у контексті впливу вступу країни у майбутній інтеграційний союз на її конкурентну силу.

У процесі приєднання до МІО країна опирається або на мегатренди (глобалізація, інтеграція і демократизація), або на «контртренди» (ізоляціонізм, дезінтеграція і дедемократизація). У ході імплементації країни у систему міжрегіональних зв'язків вона стикається з такими їхніми формами [2, с. 3]:

а) лідерство (МІО, яке формує правила і траєкторії міжрегіональних зв'язків);

б) емуляція («імпорт») моделі іншої регіональної групи у процесі взаємодії);

в) кооперація (надання будь-якого виду допомоги або сприяння у ході міжрегіонального співробітництва);

г) обмін (лібералізація торгово-економічного співробітництва).

Прикладами можуть бути ЄС у форматі політики сусідства: а) Андське співтовариство у процесі співробітництва з ЄС; б) відносини ЄС і країн Африки, Карибського басейну і Тихого океану; в) економічне співробітництво ЄС – МЕРКОСУР (г). Однак масштаб і складність формування МІО та найчастіше нерівномірність зв'язків, їх багаторівневість за умов формально-горизонтального характеру взаємодії, а також участь одночасно безлічі акторів (від національних держав до міждержавних об'єднань і розрізнених груп держав із різних регіонів світового господарства) роблять вибір вступу країни у МІО досить складним. Так, наприклад, у відносинах ЮСМКА та ЄС існує протиріччя між зростаючими у разі реалізації проекту можливостями великого корпоративного (насамперед американського) бізнесу та принципами соціально-ліберальної моделі економіки ЄС. Окрім того, Brexit засвідчив існування відцентрових тенденцій усередині самого ЄС під впливом «національних інтересів», що набирають силу. Тому сьогодні вважається найбільш обґрунтованим селективний підхід, основою якого є вибір країною з усього різноманіття форм міжрегіональних зв'язків проміжних конфігурацій між регіональними і глобальними рівнями [3].

Принцип вибору також ґрунтується на аналізі групи чинників, що пояснюють характер трансрегіональної взаємодії:

1) актори (держави/регіональні об'єднання і т. д.), що входять до МІО;

2) тригери взаємодії (екзогенні й ендогенні чинники та мотиви формування МІО);

3) цілі, напрями та інструменти співробітництва (забезпечення економічного зростання, посилення потенціалу впливу і т. п.);

4) сфери взаємодії (економіка, торгівля, безпека та ін.);

5) інститути, їхні норми і характер (наднаціональний, міждержавний, самітовий і т. д.).

Ці чинники визначають «мультиплексність світового господарства» (multiplex world economy) з безліччю центрів сили та впливу, багаторівневе управління, складні взаємозалежності, багаторівневе управління, у якому співіснують різні типи конкуруючих моделей розвитку МІО та глобального управління [4].

Унаслідок неоднозначності впливу вступу країни до МІО на його конкурентну силу проблема його оцінки ускладнюється, оскільки вимагає відповіді на низку питань:

– які критерії ефективності співвідношення між вступом держави у міжнародне інтеграційне об'єднання й її глобальною конкурентною силою;

– які чинники визначають взаємодію між економічним потенціалом держави – учасниці інтегрованої структури та її конкурентною силою;

– який внесок кожного економічного складника у загальну оцінку ефективності формування конкурентної сили;

– якими методами можна оцінити та оптимізувати вплив вступу держави до інтеграційного об'єднання на його конкурентну силу.

Окрім того, ефективність не може бути оцінена одним будь-яким показником, наприклад відношенням «результат – витрати на його досягнення», тому що:

– результати та витрати у різних ринкових структурах (локальний ринок, національний ринок, глобальний ринок) – неадекватні величини;

– ефект (результат) у короткостроковому періоді (короткостроковий ефект) не збігається за величиною і за знаком із довгостроковим ефектом;

– як результати, так і витрати – гетерогенні категорії, і правомірність їх порівняння у вартісному виразі вимагає обґрунтування;

– поняття «результат» і «витрати на досягнення результату» у складних інституційних системах, як правило, не враховують права власності, рівень трансакційних витрат, справедливості розподілу прибутку.

Для визначення методів оцінки ефективності необхідно визначитися з вибором показників ефективності (кількісні оцінки), які традиційно визначаються трьома блоками:

– результативність (реалізація цільових завдань = цільова ефективність);

– економічність (витрати ресурсів на досягнення цілей = економічна ефективність);

– рентабельність (фінансова ефективність) [5].

Дослідження, проведене автором, свідчить, що цей спектр показників для оцінки ефективності впливу вступу держави в інтеграційне об'єднання на його конкурентну силу можна доповнити показниками:

– науково-технічна ефективність (ступінь інноваційності);

– синергетична ефективність (максимально можливий результат, який може бути отриманий у системі «організація – зовнішнє середовище»).

З одного боку, отримання країнами-учасницями економічних переваг і вигід від взаємного співробітництва є метою формування будь-якого інтеграційного об'єднання, а визначення напрямів реалізації мети полягає у виборі сфер (напрямів) економічного співробітництва, за рахунок яких можливе отримання економічного ефекту у разі використання їх інтеграційного потенціалу та конкурентних переваг. За інших рівних умов будь-яке інтеграційне об'єднання повинно мати свою модель реалізації інтеграційного потенціалу, яка визначає напрями взаємодії, сфери економіки й їх спільний розвиток переваг і вигід країн-учасниць. З іншого боку, формування моделі реалізації інтеграційного потенціалу, що визначає напрями взаємодії і сфери економіки, у яких у перспективі можливе отримання додаткового економічного ефекту від інтеграційного співробітництва, надає необхідний імпульс розвитку найбільш ефективного інтеграційного об'єднання. Незалежно від географічного положення та рівня економічного розвитку країн, що утворюють інтеграційні об'єднання, розвиток процесів інтеграції, їхні цілі, стратегії співробітництва, принципи створення необхідних умов мають загальні закономірності.

Умовами вступу країни в міждержавне інтеграційне об'єднання є:

– ступінь розвитку «автоматичного» механізму самовибудови економіки, взаємодіючими елементами якого є попит, пропозиція та ціна;

– рівень взаємодії системи національних ринків: товарів, послуг, капіталів, цінних паперів, робочої сили та ін.;

– коефіцієнт стабільності «ринку покупця», коли покупець, а не виробник визначає рівень споживчої цінності пропонованих на ринку товарів (послуг);

– індекс «нормальної» конкуренції на ринку та вільної ринкової діяльності.

Досягнувши домовленості відносно стратегії інтеграційного співробітництва (моделі реалізації інтеграційного

потенціалу) і визначивши інтеграційні сфери, країна звертається до наднаціональних уповноважених органів, і вони спільно приступають до формування умов, необхідних для її реалізації. Держави-члени домовляються про: а) скасування тарифних і нетарифних обмежень у взаємній торгівлі товарами, що беруть участь у реалізації стратегії; б) гармонізацію умов у зовнішній торгівлі цими товарами; в) перехід до єдиної системи стандартів для них; г) здійснення погодженої політики розвитку сфер, які є частиною стратегії (моделі); г) скасування обмежень на взаємне надання послуг, рух робочої сили і капіталів, що беруть участь у виробництві товарів, передбачених моделлю реалізації інтеграційного потенціалу. У модель поступово включаються все нові й нові галузі та сектори економіки за умови, якщо інтеграційна взаємодія держав-членів активно розвивається та здійснюється погоджена економічна політика [6].

Фактично анулюються не всі бар'єри та гармонізується не все законодавство, що регулює економіку, а створюються умови у сферах, відповідних до вибраної стратегії (моделі). При цьому основним принципом, яким керується країна під час створення умов для реалізації стратегії інтеграційного співробітництва, є економічна доцільність. І лише потім, у рамках створених умов, стає можливою реалізація конкретних механізмів взаємодії у галузях, що інтегруються, які спрямовані на отримання інтеграційного економічного ефекту.

І хоча процеси, що впливають на вступ країни до інтеграційного угруповання, є різними за своєю значимістю та спрямованістю, невизначеність у усвідомленні власних мотивів політичними елітами та інтеграційної ідеї породжує, з одного боку, «квадрат невизначеності» мотиваційного прагнення, а з іншого – невідповідність між існуючими організаційними формами та стадією розвитку інтеграційного процесу [7]. Йдеться про: 1) особливості поточного стану економіки та розуміння чинників, що сприяють її розвитку, тобто напрямів динаміки вектора змін, ступеня організованості базових суб'єктів інтеграції (бізнес- і експертних співтовариств, інститутів громадянського суспільства і т. п.); 2) рівні захищеності інвестицій і власності (у т. ч. інтелектуальної); 3) ступені розвитку «рівноправної» конкуренції на шляху проходження товарів і капіталів; 4) форми взаємодії держави й бізнесу (бізнес не має потреби, щоб йому вказували пріоритети, він прагне, щоб йому надавали механізми та створювали умови для діяльності).

До ефектів міжнародної інтеграції, що впливають на конкурентну силу країни – потенційного члена МІО, можна віднести:

– формування єдиного ринку, зменшення торговельних витрат, перерозподіл торговельних потоків, зміну обсягів і структури міжнародної торгівлі (усередині угруповання та з третіми країнами);

– перерозподіл інвестиційних потоків та активізацію міжнародного інвестування;

– поглиблення міжнародного поділу праці, структурні і технологічні зміни у виробничому секторі;

– зміну рівня цін і перетворення механізмів ціноутворення, зміну обсягів і структури споживання, формування нового конкурентного середовища, лібералізацію бар'єрів входження на галузеві ринки;

– зміни у рівнях зайнятості та заробітної плати, системах освіти та охорони здоров'я;

– здійснення погодженої економічної політики, зміну моделі й якості державного регулювання, політичної стратегії країни.

Висновки. Результати проведеного дослідження засвідчують, що вступу країни у міжнародне інтеграційне об'єднання передують формування конкретних цілей, досягнення яких можливо шляхом інтеграційного співробітництва та для чого вона бажає брати участь у даному об'єднанні і вирішення яких завдань вона прагне реалізувати за допомогою інтеграції. Якщо цілі країн, що інтегруються, збігаються або є взаємодоповнюючими, то наступним кроком є визначення стратегії інтеграційного співробітництва – напрямів реалізації інтеграційного потенціалу з урахуванням конкурентних переваг країн, що інтегруються, та в результаті впливу на їхню конкурентну силу.

Успішний вступ країни у міжнародне інтеграційне об'єднання припускає комбінацію декількох об'єктивних і суб'єктивних чинників, які визначають її конкурентну силу. По-перше, це економічні чинники: країна повинна мати порівняно (з іншими країнами союзу) відповідний рівень соціально-економічного розвитку і темпи приросту ВВП. По-друге, політичні чинники (бажання керівництва країни й її готовність брати участь у функціонуванні інтеграційного об'єднання і його наднаціональних структурах), географічна близькість і культурно-історична спільність країн. Міждержавні торговельні угоди при цьому визначають як ступінь інтеграції національних ринків, рівень інтенсивності господарських зв'язків, ступінь погодженості економічної політики відносно третіх країн, так і види самих міждержавних об'єднань.

Список використаних джерел:

1. Borzel, T. & Risse, T. (2016). *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*. Oxford University Press, 1 edition, 560 p.
2. Gardini G.L., Malamud A. Leadership, Emulation, Cooperation, Exchange. *Debunking Interregionalism: Concepts, Types and Critique – With a Pan-Atlantic Focus*. In: Mattheis F. & Litsegerd A. (ed) *Interregionalism across the Atlantic Space*. United Nations University Series on Regionalism. SpringerIntern. Publ., 2018, 176 p.
3. Воскресенский А.Д., Колдунова Е.В., Киреева А.А. Трансрегиональные и региональные проекты в условиях «постзападной» международной реальности. *Сравнительная политика*. 2017. № 2. С. 37–57.
4. Acharya A. (2017). After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*, September. URL: <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2017/multiplex-world-order/> (дата звернення: 10.09.2020).
5. Gregory M. (2019). Will national security concern send the globalisation of technology? *East Asia Forum*, 7 March. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2019/03/07/will-national-security-concerns-end-the-globalisation-of-technology/> (дата звернення: 09.09.2020).
6. Piermartini R. & Teh R. (2009). *Demystifying Modeling Methods for Trade Policy* / Roberta Piermartini, Robert Teh. Geneva: World Trade Organization, WTO Discussion Paper № 10. URL: https://www.researchgate.net/publication/255603044_Demystifying_Modeling_Methods_for_Trade_Policy (дата звернення: 02.09.2020).
7. Dur A., Baccini L., Elsig M. The Design of International Trade Agreements: Introducing a New Database. *Review of International Organizations*. 2014. Vol. 9. № 3. P. 353–375.

References:

1. Borzel T. & Risse T. (2016). *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*. Oxford University Press, 1 edition, 560 p.
2. Leadership, Emulation, Cooperation, Exchange / Gardini G. & Malamud A. *Debunking Interregionalism: Concepts, Types and Critique – With a Pan-Atlantic Focus*. In: Mattheis F. & Litsegerd A. (ed) *Interregionalism across the Atlantic Space*. United Nations University Series on Regionalism. SpringerIntern. Publ., 2018, 176 p.
3. Voskresenskiy, A., Koldunova, E. & Kireeva, A. (2017). *Transregionalnyie i regionalnyie proektyi v usloviyah «postzapadnoy» mezhdunarodnoy realnosti*. *Sravnitel'naya politika*, no. 2, p. 37–57.
4. Acharya, A. (2017). After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*, September. Retrieved from: <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2017/multiplex-world-order/> (accessed 10.09.2020).
5. Gregory, M. (2019). Will national security concern send the globalisation of technology? *East Asia Forum*, 7 March. Retrieved from: <https://www.eastasiaforum.org/2019/03/07/will-national-security-concerns-end-the-globalisation-of-technology/> (accessed 09.09.2020).
6. Piermartini, R. & Teh, R. (2009). *Demystifying Modeling Methods for Trade Policy* / Roberta Piermartini, Robert Teh. Geneva: World Trade Organization, WTO Discussion Paper, no. 10. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/255603044_Demystifying_Modeling_Methods_for_Trade_Policy (accessed 02.09.2020).
7. Dur, A. (2014). The Design of International Trade Agreements: Introducing a New Database / A. Dur, L. Baccini, M. Elsig // *Review of International Organizations*, vol. 9, no. 3, p. 353–375.